

Jan E. Helgesen

Menneskerettskonvensjonene i norsk rett. Noen utviklingstrekk gjennom de siste 15 år.

Jeg vil her trekke frem seks problemstillinger hvor vi har fått en avklaring gjennom Høyesteretts praksis.

1) Klarhetskravet er falt bort.

I Bølgepapp-kjennelsen (Rt. 1994/610) stilte som kjent Høyesterett opp et klarhetskrav for å fravike en rettsstilstand som var bygget på norsk lovgivning eller innarbeidet praksis. Kravet innebar at domstolen måtte finne folkerettsregelen "tilstrekkelig klar og entydig".

Dette kravet er forkastet av senere praksis, se Rt. 2000/996, Rt. 2002/557, Rt. 2003/359.

2) Menneskerettskonvensjonen må stille krav til norsk rett, det må foreligge en folkerettslig forpliktelse for at norske myndigheter er bundet av internasjonale normer.

I Rt. 2008/513 drøftet Høyesterett hvorvidt en anmodning fra FN's Torturkomité om midlertidig utsettelse av uttransportering av asylsøkere til Komitéen har realitets-behandlet klagesaken, er folkerettslig bindende for Norge. Domstolen besvarte dette benektende (enstemmig). Men det uttales at slike anmodninger "skal tillegges stor vekt".

Rt. 2009/750 (Plenum) fastslår også at bare folkerettslige plikter binder myndighetene..

3) Rettskildemessig vekt av uttalelser fra FN's overvåkningskomitéer.

I Rt. 2008/1764 behandlet Høyesterett (Storkammer) vekten av uttalelser fra overvåkningskomitéer i FN-systemet. Det dreide seg i denne saken om en uttalelse fra Menneskerettighetskomitéen ("Human Rights Committee", som overvåker SP) i en individuell klagesak mot Norge. Storkammeret uttalte (enstemmig) at slike uttalelser har mindre vekt enn dommer fra EMD, men skal likevel ha "betydelig vekt som rettskilde".

Rt. 2009/1261 dreide seg om vekten av en uttalelse fra FN's Barnekomité. Dette var ikke en individuell klagesak. Komitéen hadde avgitt en generell uttalelse ("General comments") om forståelsen av en bestemmelse i konvensjonen. Flertallet (4) fant at vekten av slike uttalelser må avhenge av flere konkrete momenter. En dommer ville tillegge slike uttalelser større vekt enn flertallet gjorde.

Spørsmålet om vekten av slike uttalelser drøftes også i plenumsdommene i Rt. 2012/1985 og i Rt. 2015/1388.

4) Norske domstolers tolkning av menneskerettskonvensjonene.

Dette er behandlet i en rekke Høyesterettsavgjørelser, se særlig Rt. 2000/996, Rt. 2002/557, Rt. 2005/833. Avgjørelsene gir flere retningslinjer for tolkningen.

5) Vurdering av rekkevidden av dommer i EMD.

I Rt. 2009/750 drøftet Høyesterett (Plenum) hvilken betydning en dom om juryordningen i Belgia skal ha for å vurdere det norske jurysystemet. Dommen illustrerer hvordan norske domstoler må tolke dommer fra domstolen i Strasbourg for å bedømme innholdet i Norges forpliktelser etter EMK. Høyesterett fant at det norske jury-systemet hadde tilstrekkelige garantier som sikret hensynene bak begrunnelsesplikten i EMK art. 6

6) Folkeretten er ikke tilstrekkelig hjemmel for å straffe

Lovskravet i Grl. § 96 viser til norsk lov. Det har jeg hevdet lenge, også i læreboken (s. 313 – 315). Plenumsdommen i Krigsforbrytersaken, Rt. 2010/1445 slår dette fast.